

DRINGÓ-HORVÁTH IDA – P. MÁRKUS KATALIN
– FAJT BALÁZS

Szótárhasználati ismeretek vizsgálata német és angol szakot végzettek körében

Dictionary skills in teaching English and German as a foreign language in Hungary

This study investigates the dictionary use of graduates in English and German language, as well as their attitudes towards the teaching and the learning of dictionary skills in the classroom. The first section of the paper offers a historical overview of research on dictionary use and dictionary didactics. This is followed by a detailed description of the quantitative research, which aims to investigate the preferences and attitudes of the participants (N = 197) with regard to dictionary use, their dictionary consultation behaviour, and the role of dictionaries as an aid in language learning. The results of the research partly confirm the trends revealed in previous studies (e.g. increased use of online tools, reluctance to pay for dictionaries, low prestige of the teaching of dictionary use); they also show that there is a need to teach the skills of dictionary use from an early age.

Keywords: lexicography, quantitative research, methodology, dictionary use, electronic dictionary

Bevezetés

Bár a szótárak eredete több ezer évre nyúlik vissza, a szótáraknak hosszú utat kellett bejárniuk, mielőtt elérték mai formájukat, ezért a szótárak készítői sokáig csak a fejlődésre, a minőségre és a megbízhatóságra összpontosítottak. A 20. század második felében a tudományos megközelítés középpontja a nyelvről a szótárhasználókra került: kik, miért, hogyan és mikor használnak szótárakat (P. Márkus 2019a). A szótárszerkesztők belátták, hogy a minőség és megbízhatóság nem sokat ér, ha a közönség a szótárakat nem tudja megfelelően használni, megpróbálták minél felhasználóbarátabb szótárakat írni, miáltal a szótárpiac rengeteg új szótártípussal gazdagodott (Magay 2006). Mindeközben megindulhattak a *szótárhasználati kutatások* is, amelyek ezen új irány kialakításában, formálásában segítenek.

A szótárak akkor lehetnek felhasználóbarátok, ha a szótári munkában részt vevők ismerik a szótárhasználókat, pontosabban a célcsoportot – tudják, kik és mire fogják használni készülő szótáraikat. A célcsoport megismerése során temérdek kérdést kell megválaszolni: milyen információtípusokra van szükség a szótárban (jelentés, nyelvtan, helyesírás stb.); milyen korcsoportok fogják használni a szótárt, és milyen módon; milyen szótárhasználati szokásaik, tapasztalataik, elvárásaik vannak a felhasználóknak a szótárral szemben; milyen a szótárhoz való hozzáállásuk.

Tanulmányunkban beszámolunk egy, a fentiekhez kapcsolódó kutatásról, melynek során angol és német nyelv-, illetve nyelvtanár szakos hallgatók szótárakkal és a szótárhasználatlalt kapcsolatos szokásait és attitűdjeit mértük.

A szótárhasználati kutatások történeti áttekintése

Nemzetközi kutatások

A szótárhasználati kutatások legnagyobb problémája abból ered, hogy a szótárazás „magányos” cselekvés (Nesi–Haill 2002: 277), amely közösségi tevékenységként, például az osztálytermi tanulás során, csak marginálisan van jelen, ez pedig a kutatás módszereit jelentősen befolyásolja. Mint az az alábbiakban kiderül, a szótárhasználati kutatások jellemzően kérdőíves felmérés, teszt, interjú és a megfigyelés (monitorozás) módszerét alkalmazzák. Az egyik legkorábbi lejegyzett szótárhasználati felmérést valószínűleg Clarence Barnhart, amerikai lexikográfus-szótárszerkesztő végezte el 1955-ben. Barnhart 99 amerikai egyetemre küldött ki kérdőívet annak felmérésére, hogy az egyetemista diákok milyen céllal veszik le a polcra szótáraikat. Az eredmények szerint a szótárhasználat leggyakrabban a szó jelentésére, illetve helyesírására koncentrál, hangsúlyos továbbá a kiejtési információk keresése is. A szinonimák, az etimológia és a szóhasználati információk azonban jóval kevésbé érdeklik a vizsgált egyetemi csoportokat (Barnhart 1962).

Az 1970-es években hasonlóan mérföldkőnek számító kutatásban Randolph Quirk, brit nyelvész, a brit egyetemi hallgatók szótárazási szokásait térképezte fel. Az amerikai kutatáshoz hasonlóan itt is az derült ki, hogy elsősorban a szó jelentésére, illetve helyesírására kíváncsiak a brit hallgatók. Érdekes felfedezés továbbá, hogy a válaszadók 57 százaléka a különféle szójátékok megfejtése miatt használta a szótárt (Quirk 1973), tehát a szótárhasználat nem csak és kizárólag tudományos célt, hanem szabadidős és hobbitevékenységet is szolgál.

Az említett amerikai és brit kutatások az egynyelvű szótárhasználatra koncentráltak. Az első, az idegen nyelv tanulásához kapcsolódó szótárhasználati kutatást Jerzy Tomaszczyk végezte el ugyancsak az 1970-es években lengyel egyetemisták körében (Tomaszczyk 1979). A lengyel diákok válaszai alapján megtudhattuk, hogy a kétnyelvű szótárt gyakrabban használták tanulmányaik során (bár alanyai többnyire felsőfokú nyelvtudással rendelkeztek), mint az egynyelvűt, annak ellenére, hogy ez utóbbit jobb minőségűnek és megbízhatóbbnak tartották. Tomaszczyk nyelvtanulókkal végzett kutatását később többen is megerősítették azzal a kiegészítéssel, hogy a nyelvet használók a nyelvtanulás különböző stádiumaiban más-más típusú szótárt forgatnak. A kezdeti szakaszban jellemző a kétnyelvű szótár használata, később viszont már az egynyelvű szótárakra helyeződik a hangsúly (Battenburg 1991). Atkins és Varantola (1997) fordítók körében végzett kutatása is a kétnyelvű szótár használatát hozta ki gyakoribbnak, a keresések 71 százalékában az alanyok kétnyelvű szótárt használtak. Az egynyelvű szótárakat leginkább dekódolásra használták. Később *több más kutató* is arra az eredményre jut felmérései alapján, hogy bár felsőfokú nyelvtudással rendelkeznek a szótárhasználók, mégis egynyelvű szótáraik mellett folyamatosan kétnyelvű szótárakat is használnak (vö. Atkins–Varantola 1998, Jakubowski 2001, Lew 2004).

Az említett kutatások az egy- és kétnyelvű szótárhasználatot vizsgálták, többek között a szótárak anyanyelvi és idegen nyelvi tudást támogató szerepére fókuszálva. Eredményeik alapján többek között új típusú, a felhasználók igényeit egyre inkább figyelembe vevő szótárak megszületését szorgalmazták. A technika fejlődésével, a számítógépek és az internet megjelenésével a szótártörténet újabb fontos mérföldkőhöz érkezett. A technológia előnyeit a kezdeti időszakban többnyire csak a lexikográfusok érzékelték, hiszen a szótárszerkesztést egyre nagyobb mértékben támogatták a számítógépek (például a gyűjtőmunkát egyszerűsítette, a szócikkeket programok segítségével írták, korpuszokat használtak). Az 1990-es években azonban már megjelentek a digitális vagy más szóval elektronikus szótárak is,¹ elsőként különböző zárt adathordozón (pl. floppy disc, CD-ROM), majd zsebfordítógépek formájában, mígnem feltűntek a napjainkban is népszerű online, illetve mobilapplikációk is. Érdekes, hogy talán a gyors formai változásnak köszönhetően, de a digitális termékek nyomkövetése, bibliográfiai regisztrálása messze elmarad a nyomtatott termékeknel megköszöntől (vö. Magay 2011, Dringó-Horváth 2017).

A szótárak formai megjelenése tehát sokat változott, ezzel együtt változtak/változnak a szótárhasználati szokások is. Ez új kutatási területet jelentett, és nem kellett sokat várni az első felmérésekre sem. Andrew Taylor és Adelaide Chan (1994) Hongkongban végezték el kérdőíves felmérésüket, amelyet interjúkkal egészítettek ki. Hongkong mindig élenjár a technikai újítások terén, így volt ez az elektronikus zsebszótárak megjelenésénél is, amelyek rendkívül gyorsan népszerűek lettek a diákok körében. A Taylor és Chan által megkérdezett nyelvtanulók nagyon kedvelték ezeket a szótárakat, hiszen zsebben tartva mindig kéznél voltak, azonban tudták azt is, hogy néha pontatlan (pl. nem megbízhatóak az ekvivalensek, a fonetikai információk) és nem eléggé részletes adatokat (pl. példamondatok és nyelvtan hiánya) kaptak használatuk során. Taylor és Chan a tanulók kérdőíves felmérése mellett nyelvtanárokkal is készítették interjúkat. Az interjúalanyok saját bevallásuk szerint kevésbé ismerték az elektronikus zsebszótárak tartalmát, kétkedve fogadták az új eszközöket, és úgy gondolták, hogy diákjaiknak inkább nyomtatott szótárt kellene használniuk. Érvelésükben egyrészt az árra hivatkoztak, hiszen az elektronikus szótár árából több jó minőségű papíralapú szótárt is tudtak volna venni a diákok. Másrészt többen a diákok írásos fordítási, fogalmazási munkáit olvasva érveltek a papírszótár mellett, látva a rosszul választott ekvivalenseket és a fordítási hibákat (Taylor–Chan 1994).

Míg korábban a kutatások egy-egy kisebb területre, országra fókuszáltak, napjainkra ez részben megváltozott. Elég csupán az egyik legutóbbi, európai összefogással készült szótárhasználati felmérést említenünk, amely 29 ország bevonásával, közel 10 ezer adatközlőt megkérdezve, 26 nyelvet érintett (Kosem et al. 2018). A kutatás az általános egy-nyelvű szótárakat helyezte középpontjába. A szótárak fontosságát jól mutatja, hogy a válaszadók 51,8%-a használt a kérdőív kitöltése napján vagy azt megelőző napon szótárt, egynyelvű szótárt azonban csak 33%. A kutatásban részt vevők közül csak 501 fő (6%) nem használt még soha egynyelvű szótárt, valamint 104 válaszoló (1%) soha életében

¹ A jelen tanulmány erős szótáridaktikai, tehát pedagógiai fókusza miatt a szakterületen elterjedtebb „digitális” jelzőt használja, jóllehet a lexikográfiában inkább az elektronikus szótár a használatos kifejezés.

nem használt szótárt. Az eredményekből az egynyelvű szótárak népszerűsége jól látható, hiszen a résztvevők 58%-a heti szinten használja ezen szótártípust. Az adathordozót tekintve kiderült, hogy minél idősebbek voltak a válaszolók, annál gyakrabban használtak papíralapú szótárt, és annál ritkábban használták számítógépen, tableten vagy okostelefonon a szótárakat. A válaszolók 80%-a számítógépen használja az egynyelvű szótárakat, a papíralapú társaikat pedig mára már csak 57% forgatja. A digitális szótárhasználatra vonatkozó eredmények egybecsengenek több magyarországi felméréssel is (részletesen lásd lentebb: Gaál 2016; Dringó-Horváth 2017). Funkciójukat tekintve, a használók leggyakrabban munka, valamint tanulás miatt nyitják ki a szótárakat.

Quirk (1973) és Tomaszczyk (1979) korszakalkotó munkája bizonyította, hogy a kérdőíves felmérés nagyon hasznos ezen kutatási területeken, így idővel sokan követték példájukat, azonban az önbevalláson alapuló kutatások esetében számolnunk kell azzal is, hogy a válaszok nem mindig valóságosak és megbízhatóak. Ha megbízhatóbb adatokat szeretnénk, akkor érdemes a kérdőíves kutatást egyéb módszerekkel összekapcsolni, ilyen lehet például a közvetlen megfigyelés, a hangos gondolkodás-protokoll, illetve videofelvétel, amely nagyon sokat elárulhat a valós szótárhasználati stratégiákról, ezenkívül interjúkat is készíthetünk. A technika gyors fejlődésének következtében évről évre új lehetőségek mutatkoznak, ilyen például a számítógépes használat monitorozása a szoftverek mögött létező logfájlok elemzésével vagy a szemmozgás-elemző szoftverek alkalmazása vagy akár a kiadói adatgyűjtés engedélyezése a termék használata során (pl. a sikertelen keresések továbbítása a kiadó felé). Ezen túl meg kell említenünk még a közösségi médián keresztül történő kommunikációt, ezek közül is azokat kiemelve, amelyeket azért hoztak létre, hogy kérdés-felelet fórumként szolgáljanak. Ezeket olvasva és kutatva a valós, gyakorlati használatban felmerülő (és nem a kutatók által mesterségesen generált) szótárhasználati problémákról tájékozódhatunk. Ezen oldalakon kérdéseket lehet feltenni és megválaszolni, abból a feltételezésből kiindulva, hogy egyesek kérdéseikkel, mások válaszaikkal fognak csatlakozni a közösséghez (néhány példa: Yahoo! Answers; Google Questions and Answers; Google Gyakori kérdések), ez pedig talán a legújabb módja és egy új ága lehet a szótárhasználati kutatásoknak (vö. Bae–Nesi 2014).

Hazai kutatások

Bár valamivel később, de természetesen Magyarország is csatlakozott a kutatásokhoz. Érdekes szótártörténeti tény, hogy maga a „szótárhasználat” fogalma és angol terminusa (*dictionary use*) Magyarországhoz fűződik, hiszen 1988-ban az EURALEX (European Association for Lexicography, Európai Lexikográfiai Társaság) 3. nemzetközi kongresszusán (BudaLEX '88) vezették be – a rendezvényen szótárhasználati szekciót is rendeztek (Braasch 2012). Az egyik első szótárhasználatot is érintő kutatásként Kontra Miklós nevét kell megemlítenünk, aki 1988-ban a Magyar Nemzeti Szociolingvisztikai Vizsgálat során szótárhasználattal kapcsolatosan is feltett kérdéseket. A kutatásban részt vevőket arról kérdezték, hogy milyen szótártípusok találhatóak meg otthon, a polcaikon. Az összesített eredmények szerint az alanyok nagyrészt (50% vagy annál nagyobb arányban) a következő szótárakat használták: idegen nyelvű szótár, helyesírási szótár, idegen szavak szótára, Magyar értelmező szótár (Kontra 1997). Márkus Katalin és Szöllősy Éva a 2000-es évek elején az MTA Nyelvtudományi Intézetének

támogatásával az angolul tanuló középiskolások szótárhasználati szokásait vizsgálták. Szöllősy (2004) korábban már elemezte az angolul tanuló diákok szótárválasztási szokásait, erre a kutatásra építve vizsgálta a szerzőpáros a diákok szótárhasználatának eredményességét (Márkus–Szöllősy 2006). A kutatást kérdőíves módszerrel folytatták, azonban a kérdőívhez egy szótárhasználati tesztet is csatoltak. A kérdőív kérdései a tanulók által leggyakrabban használt kétnyelvű, valamint egynyelvű nyomtatott, illetve újszerűnek mondhatóan, az online szótárakra is vonatkoztak. Megkérdezték, milyen szótáraik vannak otthon, milyen gyakran használják azokat, ezenkívül a szótárhoz való hozzáállásukat és véleményüket is vizsgálták. A kapcsolódó gyakorlati feladatsorral tesztelték, hogy a középiskolás diákok milyen eredményességi szinten tudják szótáraikat használni, valamint megpróbálták az esetleges szótárhasználati problémákat is feltérképezni. Ennek során kiderült, hogy a tanulóknak nagy hiányosságai vannak a szótárhasználat terén, gyakran nem tudják, hogy a szótárban mit, hol és hogyan keressenek. Az eredmények arról tanúsítottak, hogy a tanulók szótártudatossága igen alacsony szintű, ennél fogva javasolt a szótárismeret, a szótárhasználat készségének oktatása – kezdve a helyes a szótárválasztással. Emellett a szótárban található információk megtalálását és értelmezését is tanítani, illetve gyakorolni kellene (Márkus–Szöllősy 2006). Márkus az eredményeket egy készülő tanulószótár² szerkesztési elveinek kidolgozására is felhasználta (a tanulószótárakról bővebben lásd még Magay 2006). A tanulószótár mint új szótártípus csak ekkor kezdett elterjedni a magyar szótárpiacon. A felmérés alapján nagyon jól láthatóvá vált, milyen módon érdemes fejleszteni a diákoknak szánt szótárakat annak érdekében, hogy minél felhasználóbarátabbak legyenek (pl. színek használata, információs ablakok megjelenése). Az online szótárak egyre szélesebb körű elterjedése hazánkban is új kutatási lehetőségeket nyújtott. Gaál Péter disszertációjában (2016) az online szótárakat és használóit vizsgálja egyetemi hallgatók, fordítók és nyelvtanárok körében kérdőíves módszerrel (lásd Gaál 2016 és 2017a), valamint interjúkon keresztül (2017b). Kérdőívének legelső kérdése az alábbi volt: „Online vagy nyomtatott szótárakat használ gyakrabban?” A válaszadók többsége főleg online szótárt használ (45%), azonban viszonylag nagy arányban vannak a nyomtatott és online szótárakat egyaránt használók is (39%). A 294 megkérdezett közül 10% alatt van a főleg vagy csak és kizárólag nyomtatott szótárt használók aránya. Típusukat tekintve szinte minden válaszadó használt már kétnyelvű és egynyelvű online szótárt is, illetve gyakoriságot tekintve leginkább az általános és a szinonimaszótárt használnak. A szótárhasználat célját tekintve „privát és szakmai célokra egyaránt” használják a szótárakat. Mivel Gaál kutatása online szótárakkal foglalkozott, fontos még megemlítenünk, hogy asztali számítógépen, notebookon és okostelefonon egyaránt használnak online szótárakat. Egy kisebb volumenű, de hasonló profilú kutatás (Gaál 2020) történt továbbá a muravidéki (szlovéniai) magyar egyetemi hallgatók körében is. Ezenkívül Gaál (2017c) szombathelyi középiskolások körében ugyanezzel a módszerrel végzett online-szótár-használati felmérést, amelyben megállapította, hogy a középis-

² P. Márkus Katalin – Mozsárné Magay Eszter (2006): *Angol–magyar magyar–angol tanulószótár*. Szeged: Grimm Könyvkiadó

kolások elsősorban online szótárakat, szótárapplikációkat, illetve fordítóprogramokat használnak okostelefonjaikon.

Reder (2016) kollokációkhoz kapcsolódó szótárhasználatot vizsgáló kutatása során megfigyeléssel és hangos gondolkodás (TAP) használatával vizsgált némettanár szakos hallgatókat a Pécsi Tudományegyetemen (N = 20). A felmérésnél jóval nagyobb arányban használtak a résztvevők digitális, főként online elérésű szótárakat, mint nyomtatott eszközöket, jellemző volt továbbá, hogy a digitális eszközök használatánál szignifikánsan növekedett a keresési műveletek száma, és a szótárak párhuzamos konzultációja is gyakori volt. Az összetettebb keresési feladatoknál azonban az egyszerűbb, kétnyelvű, ingyenesen elérhető online szótárak nem minden esetben bizonyultak kielégítőnek. A hangos gondolkodás alapján elmondható, hogy a digitális szótárak és keresőgépek alkalmazásakor a nyelvtanulók használtak digitális eszközökre jellemző technikákat, ezek megfelelő ismerete és használata nagyban hozzájárul az eredményességhez (Reder 2016, vö. Dringó-Horváth 2017).

Dringó-Horváth (2017) kutatása hazai mérőföldkönek számít, hiszen kutatásával éppen a szótárdidaktika fontosságát igyekezett hangsúlyozni. A nyelvszakos egyetemisták körében végzett felmérésből (N = 80) kiderül, hogy a válaszadók nagyjából fele online szótárt használ, ha egy szó jelentését vagy helyes írásmódját szeretné megtudni, és csak közel negyedük használ nyomtatott szótárt ezen célokra. A helyes kiejtés keresésénél nagyon jól látható az online szótárak elsőprő szerepe, mivel a válaszadók mintegy 60%-a használja a kiejtési információk kinyerésére, hiszen a kiejtés akár meg is hallgatható. A nyomtatott szótárak szerepe ezen feladatra már kimutathatóan rendkívül alacsony, ennek a fonetikai jelek nehéz értelmezése lehet az oka. A nyelvtani információk kikereséséhez kapcsolódó eredményeket elemezve hasonló válaszokat kapunk, kiugró az online szótárhasználat ezen a téren is (54%). A keresőprogramok szótárfunkciójú használata mindenhol megjelenik, legmagasabb arányban az azonos vagy ellentétes jelentésű szavak keresésénél (21%). Rátérve a szótárhasználatához szükséges ismeretek és készségek elemzésére, megállapítható, hogy a nyomtatott szótáraknál a válaszadók az ábécé ismeretét érezték a legfontosabbnak, legkevésbé pedig a talált információk értelmezéséhez szükséges kritikai hozzáállás tűnt relevánsnak, míg a digitális szótárak kapcsán az eredményes használatához a megfelelő keresési technikák alkalmazását, az információk megfelelő értelmezéséhez, illetve szelektálásához szükséges kritikai hozzáállást találják fontosnak. Külön kiemelendő a felmérés utolsó pontja, amely a szótárhasználat elsajátítására vonatkozott. Ebből kiderült, hogy a megkérdezettek túlnyomó többsége önállóan, autodidakta módon sajátította el a szótárhasználatot. Az oktatáshoz köthető elsajátításnál leginkább a középiskolai tanulmányaikat jelölték meg (mindössze 29%), a felsőoktatás és az általános iskola hozzájárulásának megítélése pedig azonos arányú volt (mindkettő csupán 15%) (Dringó-Horváth 2017). Az eredmények megerősítik Szöllösy (2004) kutatását, aki egy középiskolai angol nyelvtanulókat vizsgáló felmérésben kimutatta, hogy saját bevallásuk szerint a megkérdezettek csupán 17 százaléka kapott a közoktatásban szótárhasználattal kapcsolatos alapos ismereteket. Az eredmények tehát lesújtónak mondhatók.

A hazai szótárhasználati kutatások többnyire megerősítik a nemzetközi eredményeket. Itthon körülnézvén és kitekintve a nagyvilágba megfigyelhetjük, hogy a kutatók

egyre inkább hangsúlyozzák a szótárismeret és a szótárhasználat oktatásban betöltött fontosságát. A kisiskolás neveléstől kezdve egészen az egyetemi képzésekig fontos szerepe lenne a szótáraknak és egyéb refenciaműveknek, hiszen az élethosszig tartó tanulást és a minőségi tudást támogatják. Tényként kell sajnos kezelnünk, hogy hazai és nemzetközi szinten a szótárhasználat és annak oktatása az általános és középiskolákban nagyon marginális szerepet kap, de vélhetően hasonló a helyzet az egyetemeken is. A szótárak szerkezete és az információ közlésének módja sokat változott annak érdekében, hogy az olvasók minél zökkenőmentesebben tudják használni a szótárakat, azonban nem elég a szótáraknak igazodni az olvasóhoz, a használóknak is fel kell készülniük a szótárhasználatra. A szótár típusánál fogva szócikkekbe rendezi a címszavakkal kapcsolatos jelentéseket, valamint sok egyéb kapcsolódó ismeretet (pl. kiejtés, nyelvtan), melyeket megfelelően rendezni és sokszor kódolni (pl. nyelvtani kódok) kell. Az információ megtalálását és értelmezését tehát tanulni és gyakorolni kell. A szótárhasználat készségének kialakítását már az általános iskolákban el kell kezdeni, és ezt fokozatosan, a nyelvi szint emelkedésével fejleszteni kell. Jó hír, hogy egyre több felsőoktatási intézmény ismeri fel a szótárhasználat oktatásának fontosságát, a magyarországi angol szakos képzést illetően (lásd például P. Márkus 2020c, Tóth–P. Márkus–Pődör megj. alatt).

A szótárhasználat tanításának módszertanával többen, többféleképpen foglalkoztak, azonban a módszertani leírásokban a kulcsszó azonos: folyamatosság (például: Holló–Kontráné–Tímár 1996, Magay 2000, Gonda 2009, Dringó-Horváth 2014, Fóris 2018). A folyamatosság elvét előtérbe helyezve a legfontosabb az lenne, ha a diákok a tantervben szereplő kézikönyv-használati órákon (például: nyelvórákon) kívül más területeken és témakörökben is fejlesztenék szótárhasználati kompetenciájukat. Rendszeresen a különböző munkafolyamatokba építve oldhatnak meg nyomtatott és elektronikus szótárak segítségével különféle feladatokat annak érdekében, hogy a szótárhasználati készség képességgé, illetve valódi kompetenciává váljon. Fontos lenne a szótárhasználatot beépíteni a mindennapokba, hiszen az életszerűség elve adná a szótárhasználati munkák, feladatok elvégzéséhez a legnagyobb motivációt, egyben felkészítve a tanulókat az élethosszig tartó tanulásra, amely napjaink gyorsan változó világában egyre fontosabbá válik. A nyomtatott szótárak mellett a digitális szótáraknak is meg kellene jelenniük az idegen nyelvi és anyanyelvi nevelésben egyaránt, hiszen a megváltozott környezetünk ezen forrásokat mindennapjaink részévé tette (vö. Gonda 2009, P. Márkus 2018, 2019b). Az elektronikus szótárak eredményes használatához elengedhetetlen a digitális kompetenciák fejlesztése, így a folyamatba ezen kompetenciákat is be kell építenünk, mégpedig nemcsak a köz-, de a felsőoktatásban is (vö. M. Pintér 2019). Hasznos segítséget kínál ehhez Gonda szótárhasználati kompetencia kialakítását és fejlesztését segítő tantárgypedagógiai útmutatója, mely papíralapú és interaktív táblás gyakorlatsort is tartalmaz a diákok szótárhasználati képességének fejlesztéséhez, modern, többnyire kooperatív technikákra épülő feladatokkal (Gonda 2009), illetve Dringó-Horváth digitális szótárak kiválasztásához adott útmutatója (Dringó-Horváth 2011). Az utat folytatva P. Márkus Katalin az általános iskolások és a középiskolások szótárhasználati kompetenciájának kialakítása és fejlesztése céljából szótárhasználati munkafüzeteket állított össze, amelyet kifejezetten a célcsoport igényeire szabott gyerekszótárak és tanulószótárak használatát gyakoroltatja elméleti és gyakorlati oldalról egyaránt (P. Márkus 2020a, 2020b).

Angol és német nyelv, illetve nyelvtanár szakosok szótárhasználati szokásainak felmérése – a kutatás háttere

A kutatási módszerek és a résztvevők bemutatása

A vizsgálat során a következő kutatási kérdésekre kerestük a választ:

1. Milyen tendenciák mutatkoznak a szótárak használata kapcsán angolnyelv- és németnyelv-, illetve angol és német nyelvtanár szakon végzettek körében?
2. Milyen mértékben és módon jelenik meg a szótárhasználat és a szótárak használatának tanulása a felmérésben részt vevők tanulmányi előélete során?
3. A nyelvtanítási gyakorlattal rendelkező résztvevők gyakorlatában hogyan jelenik meg a szótárhasználat és a szótárak használatának tanítása?

A kutatási kérdések megválaszolásához a kvantitatív kutatási paradigmát választottuk, mert úgy gondoltuk, hogy a kvantitatív módszerek a jelen esetben alkalmasabbak arra, hogy a lehető legtöbb résztvevőtől a lehető legtöbb adatot gyűjtsünk és a gyűjtött adatokkal statisztikai úton kimutatható tendenciákra is rámutassunk.

Kutatásunkban angol és német nyelv-, illetve nyelvtanár szakosokat vizsgálatunk, akik a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsészettudományi Karának (KRE BTK) hallgatóiként végeztek a 2014/2015 és a 2019/2020 akadémiai év között (2019/2020-ban a végzés évében lévő hallgatókat is beleszámítva). Az intézmény elektronikus tanulmányi rendszere adatai alapján megkeresett 834 hallgatóból 197 (N = 197) válaszadó született, mely igen magas, 23,6%-os válaszadási arányt mutat. A mintában részt vevők 15%-a férfi (n = 29), míg 85%-a nő (n = 168) volt. A legfiatalabb résztvevő 21, míg a legidősebb 63 éves volt; a kitöltők átlagéletkora 34 év (SD = 10,76) volt. A résztvevők 64%-a (n = 125) angol, 25%-a (n = 50) német, 11%-a (n = 22) pedig angol és német szakos volt. A nyelvszakokon belül a válaszadók által végzett képzések közel azonos eloszlást mutatnak – több különböző nyelvszak esetén az adott szakhoz kapcsolódó legmagasabb képzésszintet figyelembe véve (1. táblázat, a százalékos arányt a teljes mintához viszonyítva adjuk meg, melyben átfedések is vannak az angol–német szakot végzett válaszadók révén):

	angol szak (fő)	német szak (fő)
BA képzés	63	24
MA képzés (diszciplináris)	23	16
osztatlan tanárképzés	11	11
meglévő főiskolai vagy egyetemi diplomával kiegészítő képzés	50	21
összesen	147	72

1. táblázat. A résztvevők képzések szerinti eloszlása, nyelvenként

A kutatási eszköz, az adatgyűjtés menete és az adatértelmezés módszerei

Az adatgyűjtéséhez egy általunk kidolgozott kérdőívet használtunk, mely részben épít korábbi, a bevezetőben bemutatott, szótárhasználattal foglalkozó kutatásokra. Kérdőívünk összesen 21 kérdésből és 14 konstruktumból állt. A 14 konstruktum összesen 71 állítást tartalmazott. Az első hat konstruktum (1–6.) esetén arra voltunk kíváncsiak, hogy adott szótárakat, illetve a szótárak különböző funkcióit milyen gyakran használják a kutatásban részt vevő hallgatók és az így begyűjtött adatokat ötfokú Likert-skálán (1 = soha; 5 = rendszeresen) tettük mérhetővé. Az előbb említett hat konstruktumot alábbiakban, egy-egy példával mutatjuk be:

1. *szótárhasználat annak típusa szerint* (5 állítás): milyen gyakran használják a résztvevők a különböző típusú szótárakat, illetve milyen gyakran használnak különböző eredetileg nem szótárfunkciót betöltő eszközöket a résztvevők. Például: „Szótárként nyomtatott, papíralapú szótárt használok.”
2. *szótárhasználati eszközök* (5 eszköz): milyen gyakran használják szótárhasználatra a különböző elektronikus eszközöket a hallgatók. Például: „Okostelefon”
3. *egy- és kétnyelvű szótárhasználat* (2 szótártípus): milyen gyakran használnak a résztvevők egy-, illetve kétnyelvű szótárakat. Például: „Milyen gyakran használ kétnyelvű szótárt?”
4. *a különböző szótártípusok használata* (6 szótártípus): milyen gyakran használják a résztvevők a különböző szótártípusokat
5. *digitális szótárakhoz kapcsolódó funkciók* (6 állítás): milyen gyakran használják a hallgatók az alábbi, digitális szótárakhoz kapcsolódó funkciókat. Például: „Digitális szótárak használatakor kiegészítem a benne található információt (pl. saját szavak felvétele, meglévő szócikk kiegészítése).”
6. *digitális szótárakhoz kapcsolódó keresési módok* (5 állítás): milyen gyakran használják a kutatásban részt vevők az alábbi, digitális szótárakhoz kapcsolódó keresési módokat. Például: „Használok olyan szótárt, melyben kijelöléssel kereshetünk és a találatokat a kijelölt elem fölött, szövegbuborékban láthatjuk.”

A 7–10. konstruktumban a résztvevők szótárakkal kapcsolatos hozzáállására voltunk kíváncsiak, míg végül a 11–14. konstruktumok arra kérdeztek rá, hogy a résztvevők milyen mértékben és hogyan tanítják a szótárhasználatot. A résztvevők válaszait az előzőek hasonlóan szintén ötfokú Likert-skálán (1 = Egyáltalán nem értek egyet; 5 = Teljes mértékben egyetértek) tettük mérhetővé. A következőkben pedig részletesen, egy-egy példával illusztrálva bemutatjuk ezen konstruktumokat is.

7. *fizetési hajlandóság* (4 állítás): milyen mértékben hajlandóak fizetni a kutatásban részt vevők a különböző szótárakért. Például: „Szívesen vásárolok szótárt akár nyomtatott, akár elektronikus formában.”
8. *a szótárakban található, a használatot segítő információk tudatos használata* (4 állítás): milyen mértékben olvassák el a résztvevők a szótárakban található egyéb információkat (pl. bevezető). Például: „A szótárakban át szoktam nézni a rövidítésjegyzéket.”

9. *a szótárhasználat oktatásához fűződő attitűd* (4 állítás): milyen mértékben gondolják fontosnak a résztvevők a szótárhasználat oktatását. Például: „A helyes szótárhasználat oktatása nyelvórai feladat.”
10. *szótárhasználati ismeretek és készségek megléte vagy hiánya* (7 állítás): a résztvevők korábbi tanulmányai során milyen mértékben esett szó a szótárhasználati ismeretekről és készségekről. Például: „Tanórákon beszéltünk a különböző szótártípusokról és a bennük található információkról.”

Az oktatási tapasztalattal rendelkező válaszadókat az alábbiakkal kapcsolatban is megkérdeztük:

11. *a szótárhasználat különböző módjainak gyakoroltatása tanórákon* (5 állítás): milyen mértékben tanítják a résztvevők diákjaiknak a szótárhasználattal kapcsolatos tudnivalókat. Például: „Része az óráimnak az offline (letölthető) szótáralkalmazás / mobilapplikáció használata okostelefonon/mobil eszközön.”
12. *tudatos szótárhasználat gyakoroltatása a tanórákon* (7 állítás): a tanórákon milyen feladatok esetében gyakoroltatják a résztvevők a tudatos szótárhasználatot. Például: „Diákjaimmal tanórán szövegértési feladatoknál használunk szótárt.”
13. *szótárhasználat oktatása a tanórákon* (7 állítás): milyen mértékben tanítják a résztvevők tanórákon a helyes szótárhasználatot. Például: „Tanóráimnak része, hogy diákjaim a szótári keresést, kapcsolódó keresési technikákat sajátítanak el.”
14. *a szótárhasználat oktatásának támogatása az oktatói gyakorlatban* (4 állítás): mennyire érzik fontosnak a résztvevők, hogy különböző, szótárhasználattal kapcsolatos képzéseken vegyenek részt a jövőben. Például: „A szótárhasználat oktatásához szükségem lenne képzésekre, továbbképzésekre ezen a téren.”

Az adatfelvétel 2020 májusa és júliusa között zajlott; a vizsgálathoz szükséges adatokat online Google Űrlap segítségével gyűjtöttük be, majd SPSS 21.0 statisztikai elemzőszoftver segítségével elemeztük leíró statisztikai vizsgálatokat használva. A kérdőívben található fordított tételek kódolásakor az értékeket megfordítottuk. A kutatás során kinyert adatokat a GDPR-szabályozásnak megfelelően tároljuk és használtuk fel, azokba a kutatócsoport tagjain kívül harmadik fél számára nem engedtünk betekintést.

A skálák megbízhatósága

Azokon a skálákon, amelyek egy jelenséget mérnek, megbízhatósági vizsgálatot végeztünk. Nem végeztünk azonban ilyen vizsgálatot az olyan skálák esetén, amelyekben az állítások között nem feltétlen van szoros logikai kapcsolat (például a különböző szótártípusok használatának gyakoriságai között nem lett volna releváns az ilyen jellegű vizsgálat elvégzése). Az elvégzett Cronbach-alfa megbízhatósági vizsgálatok eredményeit a 2. táblázatban foglaltuk össze:

skála	állítások száma	Cronbach-alfa
5. digitális szótárakhoz kapcsolódó funkciók	6	0,647
6. digitális szótárakhoz kapcsolódó keresési módok	5	0,590
7. fizetési hajlandóság	4	0,643
8. a szótárakban található, a használatot segítő információk tudatos használata	4	0,862
9. a szótárhasználat oktatásához fűződő attitűd	4	0,741
10. szótárhasználati ismeretek és készségek megléte vagy hiánya	7	0,843
11. a szótárhasználat különböző módjainak gyakoroltatása tanórákon	5	0,554
12. tudatos szótárhasználat gyakoroltatása a tanórákon	7	0,709
13. szótárhasználat oktatása a tanórákon	7	0,823
14. a szótárhasználat oktatásának támogatása az oktatói gyakorlatban	4	0,706

2. táblázat. A szótárhasználat és a szótárhasználat oktatásával kapcsolatos skálák megbízhatósága

A megbízhatósági vizsgálat segítségével megállapítottuk, hogy a kérdőívben szereplő konstruktumok mindegyike megbízhatóan mér, azaz a Cronbach-alfa értéke a szakirodalomban meghatározott 0,6-os érték felett vagy annak közvetlen közelében van (Dörnyei 2010).

Angol és német nyelv, illetve nyelvtanár szakosok szótárhasználati szokásainak felmérése – kutatási eredményeink

Empirikus kutatásunk eredményeit a leírt konstruktumoknak megfelelően tagolva adjuk közre.

A válaszadók szótárai és szótárhasználatuk

Vizsgálódásunk alapvető kérdései voltak, hogy milyen szótárakkal rendelkeznek a megkérdezettek, illetve ezek közül melyeket használják rendszeresen, így kérdőívünk legelején a megkérdezettek által birtokolt szótártípusokra kérdeztünk rá (3. táblázat):

	százalék	kitöltők száma
papíralapú szótár	95,4%	188
offline (letölthető) szótáralkalmazás / applikáció mobiltelefonon (vagy egyéb mobil eszközön)	52,8%	104
offline (letölthető) digitális szótárprogram a számítógépen	26,9%	53
egyéb fordítási segédeszköz	9,1%	18
online szótár-előfizetés	8,6%	17

3. táblázat. A válaszadók által birtokolt szótárak típusok szerinti megoszlása

Jól látható, hogy a kutatásban részt vevők jelentős, mintegy 95%-ának van papíralapú szótára. A résztvevők fele (53%) rendelkezik offline szótáralkalmazással is valamilyen okos eszközön, de csak 27% rendelkezik letölthető digitális szótárprogrammal a számítógépén. Ennek valószínűsíthetően kényelmi okai lehetnek, hiszen az okos-eszközeinket, különösképpen az okostelefont, jellemzően mindig magunknál tartjuk, így azok – a számítógéppel ellentétben – azonnal kéznél vannak, amikor szükség van rájuk. A résztvevők kis része (9%) valamilyen más fordítási segédeszközzel is rendelkezik, és csupán 9% fizet elő valamilyen online szótárra, mely egybecseng más kutatásokban mért alacsony fizetési hajlandósággal ezen a téren (vö. Gaál 2016; Dringó-Horváth 2017).

Az elektronikus szótárakhoz kapcsolódó eszközhasználat gyakoriságát egy ötfokú Likert-skálával tettük mérhetővé (1 = soha, míg 5 = rendszeresen, lásd 4. táblázat). Korábbi kutatásokkal megegyezően az asztali számítógépek mellett egyre erősödik a mobil eszközök használata ezen a téren, különösképpen a mobiltelefonok használata (vö. Gaál 2016, Dringó-Horváth 2017, Kosem et al. 2018).

	Átlag	Szórás
asztali gép vagy laptop	4,72	0,68
okostelefon	4,13	1,14
tablet	1,68	1,29
e-book olvasó	1,30	0,83
okosóra	1,04	0,34

4. táblázat. A digitális szótárhasználat eszközei

Az egynyelvű és kétnyelvű szótárhasználatához kapcsolódó számok (5. táblázat) igazolják a korábbi megfigyeléseket, hiszen a minta résztvevői nyelvszakos hallgatókként ugyan magas nyelvi szinten állnak, mégis gyakrabban használnak kétnyelvű szótárakat mindennapi tevékenységeik során (vö. Atkins–Varantola 1997, Hartmann 1999, Jakubowski 2001, Lew 2004, Kosem et al. 2018).

	Átlag	Szórás
kétnyelvű szótár	4,22	0,98
egynyelvű szótár	4,03	1,16

5. táblázat. Egy- és kétnyelvű szótárhasználat gyakorisága

A szótárhasználatra vonatkozó adatok (6. táblázat) jól mutatják, hogy jóllehet, szinte minden válaszadó rendelkezik nyomtatott szótárral, használatuk csupán a harmadik helyre szorult, jóval népszerűbbek a felhasználók körében az online (internetes) szótárak ($M = 4,63$; $SD = 0,78$), de még a keresőprogramok (pl. Google) is a szótárhasználathoz. Ugyan a 3. táblázatból láthattuk, hogy a kitöltők közel felének van letölthető szótáralkalmazása, az adatok azt mutatják, hogy azok kevésbé népszerűek ($M = 2,44$; $SD = 1,50$), mint az online szótárak. Ennek okai valószínűleg a széles körben elterjedt,

megbízható és stabil internetelés, mely lehetővé teszi az online szótárak gyors és megbízható elérését, továbbá az a tény, hogy az online szótárakból sokkal több információt lehet kinyerni, mint letölthető változataikból, ráadásul többnyire gyakrabban frissülnek, naprakészebbek és ezáltal pontosabbak. A keresőprogramok (pl. Google) szótárként történő gyakori használata szintén nem meglepő, hiszen láthatjuk korábbi felmérések eredményeiből is, hogy abban az esetben, ha egy szó keresése az online szótárban sikertelen, akkor egy keresőprogramhoz fordulnak, amely aztán elvezeti a használót a szó jelentéséhez (vö. Kosem et al. 2018).

	Átlag	Szórás
online (internetes) szótár valamilyen weboldalon	4,63	0,78
keresőprogram használata szótárként (pl. Google)	3,82	1,20
papíralapú szótárhasználat	2,68	1,35
fordítóprogram használata szótárként (pl. Google Translate)	2,53	1,53
offline (letölthető) telefonos szótáralkalmazás / mobilapplikáció	2,44	1,50
offline (letölthető) digitális szótár számítógépen	1,76	1,25

6. táblázat. A válaszadók által használt szótárak típusok szerinti megoszlása

A következő konstruktum célja az volt, hogy adatot gyűjtsön arról, hogy a résztvevők milyen gyakran használják a digitális szótárak különböző funkcióit (7. táblázat):

	Átlag	Szórás
Kihhasználom, ha a digitális szótárak más szótárakhoz, vagy további szövegrészekhez (extra példamondatok korpuszokból) kapcsolódó tartalmakat kínálnak	3,53	1,45
Kihhasználom, ha a digitális szótár multimédiás tartalmat is kínál (képek, videók megtekintése; kiejtés meghallgatása)	3,25	1,36
Rendszeresen frissítem digitális szótáramat a kiadó által kínált módon (technikai és/vagy tartalmi frissítések).	1,84	1,27
A megfelelő beállításokkal engedélyezem a kiadónak, hogy a digitális szótár frissítéséhez, fejlesztéséhez monitorozza a felhasználói szokásaimat.	1,67	1,16
A digitális szótárak használatakor kiegészítem a benne található információt (pl. saját szavak felvétele, meglévő szócikkek kiegészítése)	1,44	0,99
Igyekszem tesztelni szabni az általam használt digitális szótárakat (egyéni beállítások: pl. színek, betűtípus, információk elrejtése/megjelenítése).	1,30	0,75

7. táblázat. A digitális szótárak által kínált új funkciók használatának gyakorisága

Két funkció használatának gyakorisága magasodik ki a többi közül: a válaszadók kihasználják, ha a digitális szótárak más szótárakhoz vagy további szövegrészekhez kapcsolódó tartalmakat ($M = 3,53$; $SD = 1,45$) vagy multimédiás tartalmakat kínálnak ($M = 3,25$; $SD = 1,36$). Míg a más szótárakhoz, korpuszokhoz történő kapcsolat viszonylagos fontosságát több korábbi felmérés is erősíti, a nemzetközi felmérések szerint a használók legkevésbé a multimédiás tartalmat igénylik egy jó szótártól (vö.

Müller-Spitzer–Koplenig 2014, Gaál 2016, Kosem et al. 2018), fontosabb tényezőnek számítanak a megbízhatóság, a naprakészség és az áttekinthetőség (Gaál 2016).

Szintén kíváncsiak voltunk a különböző új keresési funkciók ismeretére válaszadóink körében (8. táblázat):

	Átlag	Szórás
Kifejezések, szókapcsolatok keresésénél digitális szótárakban használok a több szó együttes (egy egységként/kifejezéseként való) keresésének technikáját.	3,82	1,25
Kihasználom, hogy a digitális szótárak többnyire képesek korábbi keresési találataink elmentésére, megőrzésére, melyeket így könnyebben újra kikérhetünk.	2,37	1,40
Digitális szótáraknál szükség esetén speciális keresést segítő karaktereket is használok (pl. *, OR, +, -).	1,83	1,27
Használtam olyan szótárt, melyben kijelöléssel kereshetünk és a találatokat a kijelölt elem fölött, szövegbuborékban láthatjuk.	1,63	1,15
A digitális szótárnál lehetőség szerint használok a hangalapú (bemondásos) keresési módot.	1,32	0,72

8. táblázat. A digitális szótárak által kínált keresési módok használatának gyakorisága

A digitális kereséshez kapcsolódó állításoknál csupán az első, a szókapcsolatok keresésének módja tűnik ismertnek a felhasználók körében ($M = 3,82$; $SD = 1,25$), minden más újfajta keresési mód átlagértéke 2,37 vagy az alatti.

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a kutatásban részt vevő felhasználók jellemzően nem használják ki ezeket az új, a nyomtatott szótárakhoz viszonyítva akár többletet is adó (pl. személyre szabhatóság, frissíthetőség, vö. Dringó-Horváth 2011) funkciókat, illetve keresési technikákat. Elképzelhető, hogy nincsenek tisztában ezekkel az új lehetőségekkel és azok lehetséges előnyeivel, hiszen a digitális szótárak elsajátítását célzó oktatási tevékenység még a hagyományos szótárakéhoz kapcsolódót is alulmúlja (lásd lentebb, 13. táblázat). Az oktatás hiányossága mellett felmerül a kiadók, digitális-szótár-szolgáltatók felelőssége is: vajon a felhasználói felületen kellő hangsúllyal szerepel-e az elérhető, sokszor valós nyelvpedagógiai előnnyel szolgáló funkciók ismertetése, vagy akár történik-e megfelelő utalás ezekre a funkciókra szótárhasználat során?

A szótárismerettel vélhetően összefügg a fizetési hajlandóság, amit kétféleképpen mértünk kutatásunkban. Először megvizsgáltuk, rendelkeznek-e válaszadóink valamilyen fizetős szótárszolgáltatással. A válaszok alapján a fizetési hajlandóság a korábbi kutatásokhoz hasonlóan igen alacsonynak mondható (vö. Gaál 2016; Dringó-Horváth 2017): a résztvevők 13%-a ($n = 26$) fizetett nyomtatott szótár vásárlásával a kiadó által biztosított digitális-szótár-hozzáférésért, míg csak online webes hozzáférésért csupán 2% ($n = 3$), a fizetős mobilalkalmazásért pedig mindössze egyetlen megkérdezett adott ki pénzt.

Ezen túl általánosságban is megvizsgáltuk a válaszadók szótárvásárlással kapcsolatos szokásait, fizetési hajlandóságukat (9. táblázat):

	Átlag	Szórás
Hajlandó vagyok online szótárra előfizetni, ha úgy érzem, hogy ezáltal megbízhatóbb szótárt kapok.	2,87	1,37
Szótárvásárlás előtt megkérdezem a témában jártas ismerősöm (pl. nyelvtanár) véleményét, hogy milyen szótárt érdemes venni.	2,85	1,50
Szívesen vásárolok szótárt akár nyomtatott, akár elektronikus formában.	2,84	1,32
Úgy gondolom, hogy a szótárra költött pénz csak pénzkidobás.*	4,06	1,10

9. táblázat. A válaszadók szótárvásárlással kapcsolatos fizetési hajlandósága

*fordított tétel

Az adatok alapján elmondható, hogy válaszadóink nem szívesen költenek szótárakra. Meggyőződésünk, hogy ennek hátterében az interneten fellelhető különböző ingyenes szótárak és szótárszoftverek állnak, hiszen a digitális szótárhasználat során érzékelhető alapvető előnyök (gyors kereshetőség, de akár kényelmi szempontok is: könnyű hozzáférés, nem kell cipelni stb.) még a fentebb említett, kihasználatlan digitális szótárfunkciók nélkül is az ingyenes digitális szótárak használatára ösztönzik a felhasználókat.

A szótárhasználati szokásokkal összefüggésben fontos információ továbbá, hogy mennyire tudatos a szótárhasználat, milyen gyakran olvassák el vagy nézik meg a felhasználók a szótárakhoz kapcsolódó járulékos információkat (10. táblázat):

	Átlag	Szórás
A szótárakban át szoktam nézni a rövidítésjegyzéket.	3,16	1,32
A szótárakban megnézem a szótárt bemutató oldalt vagy a mintaoldalt.	2,69	1,45
A szótárakban át szoktam nézni a szótárhasználati útmutatót.	2,40	1,31
A szótárakban mindig elolvasom a szótár bevezetését, előszavát.	2,14	1,28

10. táblázat. A szótárakhoz kapcsolódó járulékos információk, segédletek felhasználása

Sajnos a kapott válaszok közepes vagy az alatti átlagot mutatnak, így megállapítható, hogy a résztvevők nem vagy csak felületesen használják a szótárakhoz kapcsolódó segédleteket, kevéssé van jelen a tudatos, körültekintő szótárhasználat. A rövidítésjegyzék áttekintésére érkezett válaszok átlaga valamivel magasabb a többi állítás átlagánál, ami arra utalhat, hogy ennek használata – a többi szótárrésszel ellentétben – elengedhetetlen bizonyos szótári információk értelmezéséhez.

Már a legkorábbi szótárhasználati kutatások és megfigyelések is kimutatták, hogy a felhasználók nem olvassák el az útmutatót és a bevezetőt, ami pedig gátolja az eredményes szótárhasználatot. A lexikográfusok és a kiadók a felmérések eredményeire gyakorlatilag azonnal reagáltak: a használatot szemléltető leírásokat célratörőbben, rövidebben készítették el, és a korábbinál jóval látványosabb módon, sok illusztratív példával egészítették ki azokat. Mindezek ellenére az olvasó mégsem szán időt arra, hogy használat előtt tájékozódjon a szótárban található információk elrendezéséről, illetve az esetleges rövidítések feloldásáról (vö. Atkins–Varantola 1997, Svensén 2009).

A szótárhasználat elsajátítására vonatkozó tapasztalatok

A konstruktum utolsó pontja résztvevőink szótárhasználat oktatásához kapcsolódó attitűdjére kérdezett rá (11. táblázat):

	Átlag	Szórás
Nem gondolom, hogy a szótárhasználatot iskolai, nyelvórai keretek között tanulni kellene.*	4,58	0,77
Fontos, hogy elsajátítsuk a helyes szótárhasználatot.	4,43	0,83
A szótárak használatát nem kell tanulni, mindenki tudja.*	4,42	0,86
A helyes szótárhasználat oktatása nyelvórai feladat.	4,11	1,00

11. táblázat. A résztvevők szótárhasználat oktatásához fűződő attitűdje

*fordított tétel

A megkérdezettek magas arányban fontosnak érzik a szótárhasználat iskolai keretek között történő oktatását, amelyet elsősorban nyelvórai keretek között képzelik el. Az általános és középiskolai oktatást szabályozó dokumentumokban a szótárhasználat oktatására nézve rendkívül kevés útmutatást kapnak a pedagógusok. A szótárhasználat marginális szerepét sokszor az idő és az oktatási segédanyagok hiányával magyarázzák (P. Márkus 2018, 2019b, 2020d). A felsőoktatásnál mutatókozó enyhe emelkedést indokolhatja, hogy a KRE BTK több szakján is elérhetőek kötelező, választható vagy kötelezően választható lexikográfia témájú kurzusok.

Végül arról is megkérdeztük a felmérés résztvevőit, hogy eddigi tanulmányaik során milyen ismeretek, készségek elsajátításán volt hangsúly a szótárhasználat elsajátításakor (12. táblázat):

	Átlag	Szórás
Tanórákon beszéltünk a különböző szótártípusokról és a bennük található információkról.	3,84	1,26
Nyelvórán tanultunk a szócikkek felépítéséről, kódrendszeréről (pl. hangsúly, nyelvtani kódok, rövidítések, kiejtési jelek).	3,22	1,42
Nyelvórán szó volt a különböző keresési módokról és technikákról (pl. a kifejezéseket hol találjuk, a múlt időt hol érdemes keresni).	3,22	1,42
A tanórákon kitértünk a szótár egészének felépítésére, rendezési elvére.	3,15	1,51
Tanórákon gyakoroltuk az ábécérendet, hogy a keresett szót/kifejezést gyorsan megtaláljuk a szótárban.	3,07	1,43
Tanórákon gyakoroltuk a talált információk megfelelő értelmezését és a szelekcióját érintő kritikai hozzáállást.	2,68	1,39
Tanórákon foglalkoztunk a digitális szótárak kiegészítő funkcióival (pl. digitális keresési módok, bővíthetőség, személyre szabhatóság, aktualizálási lehetőségek).	2,28	1,41

12. táblázat. A szótárhasználati ismeretek megjelenése eddigi tanulmányaik során

A táblázatból kiolvasható, hogy a szótárhasználat alapjainak elsajátítása megtörténik a tanórák keretében (típusok és szócikkek felépítésének ismertetése), de a valóban hatékony, tudatos szótárhasználatához szükséges mélyebb tartalmak csak kismértékben jelennek meg. Különösen szomorú, hogy a napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kapó, a jelen felmérés válaszadói által is leggyakrabban használt digitális szótárak (vö. 6. táblázat) megismertetése csupán marginálisan jelenik meg.

A szótárhasználat oktatására vonatkozó tapasztalatok

A következő részben bemutatjuk, hogyan jelenik meg a szótárhasználat oktatása a tanítási tapasztalattal rendelkező résztvevőink oktatási gyakorlatában. A felmérésben részt vevők 75,6%-a ($n = 149$) rendelkezik legalább egy év nyelvtanítási tapasztalattal, és a résztvevők átlagosan 11,61 éve ($SD = 9,49$) tanítanak idegen nyelvet. A legtöbbben magántanári, korrepetálási gyakorlattal rendelkeznek ($n = 146$), ezt követi a tanárképzésben folytatott szakmai gyakorlat ($n = 95$), illetve a közszférán kívüli gyakorlat ($n = 82$). De nem sokkal alacsonyabb a tanárképzési gyakorlatokon kívüli középiskolai ($n = 79$), illetve az általános iskolai ($n = 74$) tanítási tapasztalat a válaszadók körében.

Az első konstruktum azt mérte, hogy milyen mértékben jelenik meg a szótárhasználat résztvevőink saját oktatási gyakorlatában (13. táblázat):

	Átlag	Szórás
Tanóráimon online szótárt használunk (valamilyen weboldalon) – bármilyen eszközzel (mobil, laptop stb.)	3,97	1,13
A nyelvórákon használunk szótárként keresőprogramot (pl. keresés az interneten)	3,44	1,41
Óráimon használunk offline (letölthető) digitális szótárprogramot okostelefonon/mobileszközön	2,86	1,45
Óráimon használunk offline (letölthető) digitális szótárprogramot számítógépen/laptopon.	2,37	1,43
Szótárként fordítóprogramot használunk (pl. Google Translate) a nyelvórán.	1,87	1,28

13. táblázat. A szótárhasználat megjelenése a résztvevők saját oktatási gyakorlatában

Elgondolkodtató, hogy válaszadóink tanórai szótárhasználatában mind az online szótárak, mind pedig a keresőprogramok használata megelőzi a papírszótárak használatát, és az előbbieket viszonylag magas átlagértékkel ($M = 3,97$; $SD = 1,13$) vezetik az órán alkalmazott szótárak sorát. Az offline szótárhasználatához kapcsolódó két állítás átlagaiból ($M = 2,86$; $SD = 1,45$ és $M = 2,37$; $SD = 1,43$) látszik, hogy nem túl gyakori a laptopon vagy számítógépen való offline szótárhasználat; ezzel szemben az okoseszközön való offline szótárhasználat jóval gyakrabban fordul elő a tanórákon. Ennek az lehet az oka, hogy a középiskolákban az asztali számítógépek, illetve a laptopok csak korlátozott számban hozzáférhetők, ezzel szemben saját okostelefonnal szinte minden diák rendelkezik (vö. Gaál 2016, Kosem et al. 2018).

A tudatos szótárhasználat gyakoroltatásának mértékét az alábbi itemekkel mértük (14. táblázat):

	Átlag	Szórás
Jelentések kikeresésére használjuk diákjainkkal a szótárt.	3,90	1,04
Szövegalkotáshoz, levélíráshoz használunk szótárt a tanórán.	3,81	1,13
Szókincsfejlesztés során használunk szótárt a tanórán.	3,52	1,18
Tanóráimon a helyesírás ellenőrzéséhez is használunk szótárt.	3,32	1,30
Diákjainkkal tanórán szövegértési feladatoknál használunk szótárt.	3,16	1,19
Tanórán nyelvtani információkat is keresünk ki szótárból.	2,98	1,41
A helyes kiejtés kikeresésére használjuk diákjainkkal a szótárt.	2,90	1,38

**14. táblázat. A tudatos szótárhasználat gyakoroltatása
(indirekt szótárhasználói feladatok)**

Az általános szótárdidaktikai elvekkel ellentétés,³ ezért érdekes eredmény, hogy oktatási gyakorlattal rendelkező válaszadóink a szótárakat főként produktív szövegalkotási tevékenységhez és jelentések kikereséséhez használják, a receptív, szövegértési feladatokhoz kapcsolódó szótárhasználat csupán az 5. helyen jelenik meg. A legritkébb tevékenységekhez tartozik a nyelvtani ismeretekhez és a kiejtéshez kapcsolódó információk kikeresése a nyelvórai szótárhasználat során. Mindez ugyan lehetővé teszi a hazai vizsgahelyzetekre való eredményes felkészítést, azonban nem támogatja kellőképpen a mélyebb szótárhasználati kompetenciák kiépülését és ezáltal az élethosszig tartó tanulást (pl. nyelvtani információkhoz és receptív szövegértéshez kapcsolódó alacsony átlagértékek). Mindez egybecseng a 12. táblázat alapján megfogalmazottakkal.

Válaszóinkat a szótárhasználat oktatásának módjáról is kérdeztük saját oktatási gyakorlatukra nézve (15. táblázat):

	Átlag	Szórás
Fontosnak tartom, hogy az órán megismerkedjenek diákjaim a különböző szótár-típusokkal.	3,81	1,22
Tanóráimnak része, hogy diákjaim a szótári keresést, kapcsolódó keresési technikákat sajátítanak el.	3,50	1,32
Tanóráimon cél a szótárban talált információk megfelelő értelmezését és szelektálását érintő kritikai hozzáállás fejlesztése.	3,41	1,25
Nyelvóráimon szó van a szótárak szócikkeinek felépítéséről, kódrendszeréről (pl. hangsúly, nyelvtani kódok, rövidítések, kiejtési jelek).	2,72	1,34
Tanórákon a szótárhasználatához kapcsolódóan gyakoroljuk az ábécérendet.	2,70	1,41
Tanóra keretében foglalkozunk a szótár egészének felépítésével (pl. rövidítések jegyzéke, függelék), rendezési elvével és ezek használatával.	2,64	1,38
Órákon külön foglalkozunk a digitális szótárak kiegészítő funkcióival (pl. digitális keresési módok, bővíthetőség, személyre szabhatóság, aktualizálási lehetőségek).	1,67	0,90

**15. táblázat. A szótárismeret, szótárhasználat oktatása
(direkt szótárhasználói feladatok)**

³ A szótárhasználat módszertana szerint a gyakorlati képzést először a receptív, majd erre épülve a produktív készségek fejlesztésére alapozva lehet megbízhatóan és eredményesen kiépíteni (P. Márkus 2018, 2019b).

Sajnos a hét állítás közül mindössze kettő esetében beszélhetünk 3,5 vagy a fölötti átlagról, ami mindenképpen a korábbi kutatások által feltárt eredményeket tükrözi, miszerint a szótárdidaktika nem képezi feltétlenül a nyelvórák alapvető részét (Hartmann 1999, Gaál 2016, Dringó-Horváth 2017). A szótárhasználat oktatása során leginkább a különféle szótártípusok ($M = 3,81$; $SD = 1,22$) és a keresési technikák ($M = 3,50$; $SD = 1,32$) kerülnek elő. Meglepően alacsony a 16. táblázat utolsó állítására kapott válaszok átlaga ($M = 1,67$; $SD = 0,90$), ami azt mutatja, hogy a digitális szótárak különböző funkcióival szinte egyáltalán nem foglalkoznak a nyelvtanárok az órán. Ez legfőképpen az órai szótárhasználat eredményei függvényében tűnik problematikusnak, melyből kiderül, hogy használatuk elterjedtebb a papírszótárakénál (13. táblázat) – és ez vonatkozik a tanórákon kívüli szótárhasználatra is (vö. 6. táblázat, illetve Gaál 2016, Dringó-Horváth 2017). A jelenség mögött állhat egyfajta téves elképzelés a digitális szótárak egyszerűbb kezelhetőségével kapcsolatban, amit az is alátámasztani látszik, hogy válaszadóink maguk sincsenek tisztában a szótártípus által nyújtott előnyös lehetőségekkel, többletfunkciókkal, keresési technikákkal (lásd 7. és 8. táblázat: a válaszok majd kétharmada 2,00 alatti átlagot mutat). Az alacsony érték utalhat a hagyományos szótárak oktatásának előtérbe helyezésére is, hiszen a legtöbb nyelvi vizsgán (érettségi, nyelvvizsga) kizárólag papírszótárt használhatnak a résztvevők, a pedagógus ezért jogosan érzi, hogy a vizsgára való felkészítésben a papíralapú szótár használatát kell megtanítani. Jó hír azonban, hogy a korábban a szótárhasználatához oly szorosan kapcsolódó ábécérend gyakorlása az utolsó előtti helyre szorul, mely azt bizonyítja, hogy a résztvevők érzékelik és figyelembe veszik a szótárhasználat komplexitását, valamint azt a tényt is, hogy a digitális szótárak megjelenésével ez az ismeret veszített korábbi jelentőségéből (vö. Dringó-Horváth 2017).

A nyelvórai szótárhasználatlaltal kapcsolatban előfeltételeztük, hogy kevesebb hangsúly kerül a direkt szótárhasználatra (a feladatok magára a szótárra vonatkoznak), mint az indirekt szótárhasználatra (a feladatok megoldásához szótárra van szükség, de nem a szótárra vonatkoznak – jellemzően a készségek és részkészségek fejlesztéséhez kapcsolódó szótárhasználat). A 14. és 15. táblázatok értékeiből számított összesített átlag alapján hipotézisünk beigazolódnak látszik, hiszen az indirekt szótárhasználatához kapcsolódó tevékenységek nagyobb mértékben fordulnak elő (3,38) mint a direkt szótárhasználatához kapcsolódó feladatok (2,92).

A negyedik és egyben utolsó konstruktum segítségével egyfajta kitekintésként azt vizsgáltuk, hogy a résztvevőink szerint miként tudnák ők maguk a szótárhasználat oktatását erősíteni a saját oktatói gyakorlatukban (16. táblázat):

Jó hír, hogy résztvevőink nem motiválatlanok a szótárhasználat oktatását illetően, hiszen ez az állítás rendelkezik a legalacsonyabb átlaggal. Elmondható továbbá, hogy résztvevőink nem feltétlenül gondolják úgy, hogy szükségük lenne szótárhasználat-

	Átlag	Szórás
Úgy érzem, jobban tudnám tanítani a szótárhasználatot, ha lennének megfelelő taneszközök, oktatási segédanyagok (tankönyvekhez kapcsolódóan vagy önálló formában).	3,52	1,32
Szükség lenne a szótárhasználat erőteljesebb megjelenésére az oktatást szabályozó dokumentumokban (tanterv, kerettanterv, tanmenet), hogy többet foglalkozzunk vele a tanórán.	3,46	1,22
A szótárhasználat oktatásához szükségem lenne képzésekre, továbbképzésekre ezen a téren.	2,95	1,26
Nem érzem magam motiváltk a szótárhasználat oktatására.*	3,63	1,26

16. táblázat. A szótárhasználat oktatásának erősítése a saját oktatói gyakorlatban

*fordított tétel

oktatáshoz kapcsolódó képzésekre ($M = 2,95$; $SD = 1,26$), pedig a jelen tanulmány korábbi adatai (lásd 13.,14., 15. táblázat) azt mutatják, hogy a résztvevők nyelvóráin csak viszonylag ritkán jelennek meg az explicit szótárdidaktikai kérdések, magyarázatok. A válaszok azt mutatják, hogy a szótárhasználat oktatásának előtérbe kerülését leginkább a témához kapcsolódó oktatási segédanyagok, illetve a téma megjelenítésének központi, oktatáspolitikai támogatása segítené elő (vö. magyar vonatkozásban: Fóris 2004, P. Márkus 2020d, nemzetközi viszonylatban: Carstens 1995, Lew–De Schryver 2014). Örömmel üdvözölhetjük tehát ehhez kapcsolódóan a tanulmányunk elején bemutatott új, szótárdidaktikai kiadványok megjelenését.

Összegzés és kitekintés*

Az eredményekből kirajzolódnak a legszükségesebb lépések a megfelelően tudatos és hatékony szótárhasználat támogatásához: a szótárhasználat oktatása része kell legyen folyamatosan a nyelvóráknak és a felsőfokú nyelvi képzéseknek, mely folyamatot erősítheti, ha a tartalom megfelelő helyet kap a képzésekre vonatkozó előírásokban, valamint szélesebb körben elérhetővé válnak a gyakorlati oktatáshoz jól hasznosítható segédanyagok és az ehhez kapcsolódó (tovább)képzések. A szótárdidaktika tartalmát, módszertani elemeit ki kell egészíteni a digitális szótárak témakörével, különös hangsúlyt fektetve a megjelenő új, az eredményes tanulást támogató funkciókra és keresési technikákra. A szótár-oktatás során, de egyben a szótárak készítőinek, kiadóinak is érdemes jobban tudatosítani a szótárak járulékos információs és segédanyagainak szerepét.

Fontos továbbá megjegyeznünk, hogy kutatásunk számos szignifikáns különbséget tárt fel a felmérésben részt vevő két szak (angol és német nyelvi szak) tekintetében. Ezek ismertetése terjedelmi okokból egy külön tanulmány részeként jelenik majd meg.

* A szerzők a tanulmány alapjául szolgáló kutatást az *Oktatásinformatika a felsőoktatásban kutatócsoport* 20629B800 témaszámú, a Károli Gáspár Református Egyetem által finanszírozott pályázat keretében végezték.

IRODALOM

- Atkins, B. T. S. – Varantola, K. (1997): Monitoring dictionary use. *International Journal of Lexicography*, 10/1, 1–45.
- Atkins, B. T. S. – Varantola, K. (1998): Language learners using dictionaries: The final report on the EURALEX/AILA Research Project on Dictionary Use. In: Atkins, B. T. S. (ed.) *Using dictionaries. Studies of dictionary use by language learners and translators*, 21–81. (Lexicographica Series Maior 88.) Tübingen: Niemeyer.
- Bae, S. – Nesi, H. (2014): ‘Korean and English ‘dictionary’ questions: what does the public want to know?’ *Lexicography* 1, 53–71, <https://link.springer.com/article/10.1007/s40607-014-0002-3>
- Barnhart, C. (1962): Problems in editing commercial monolingual dictionaries. In Householder, F. W. – Saporta, S. (eds.) *Problems in Lexicography*. Bloomington: Indiana Research Centre for Language and Semiotic Studies. Reprinted in Hartmann, R. R. K. (ed.) (2003): *Lexicography: Critical Concepts. Volume 1: Dictionaries, compilers, critics, and users*. London: Routledge, 285–301.
- Battenburg, J. (1991): *English Monolingual Learners’ Dictionaries: A user-oriented study*. Lexicographica Series Maior 39. Tübingen: Niemeyer Verlag.
- Braasch, Anna (2012): Magay Tamás az európai lexikográfusok között. In Pintér Tibor – Pödör Dóra – P. Márkus Katalin (szerk.) *Szavak pásztora: Írások Magay Tamás tiszteletére*. Szeged: Grimm Könyvkiadó, 334–344.
- Carstens, A. (1995): Language Teaching and Dictionary Use: An Overview. *Lexicos* 5. 105–116.
- Dörnyei, Zoltán (2010): *Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing* (2nd ed.). London: Routledge.
- Dringó-Horváth Ida (2011): Hogyan válasszunk elektronikus szótárt a nyelvtanuláshoz? *Iskolakultúra*, 11/6–7, 141–156. http://epa.oszk.hu/00000/00011/00157/pdf/iskolakultura_2011_06-07_141-156.pdf
- Dringó-Horváth, I. (2014): Wörterbuchdidaktik für digitale Wörterbücher. In Dringó-Horváth, I. – Fülöp, J. – Szatmári, P. – Szentpéteri-Czeglédy, A. – Zakariás, E. (szerk.) *Das Wort – ein weites Feld*. Budapest: L’Harmattan. 218–228.
- Dringó-Horváth Ida (2017): Digitális szótárak – szótárdidaktika és szótárhasználati szokások. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 17/5. <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/DringoHorvath.pdf>
- Fóris Ágota (2004): Lexikográfia a Nemzeti Alaptantervben. *Iskolakultúra*, 14/5, 62–72.
- Fóris Ágota (2018): *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (mint idegen nyelv) tanároknak*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan Kiadó.
- Gaal Péter (2016): *Online szótárak és használóik: Onlineszótár-használati kutatások, online szótárak értékelési és minősítési szempontjai*. Doktori disszertáció. Pécs. Kézirat.
- Gaal Péter (2017a): Onlineszótár-használat Magyarországon (OHM): Egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei II. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 17/1, 5–19.
- Gaal Péter (2017b): Online-szótár-használati szokások vizsgálata Magyarországon. In Ludányi Zsófia (szerk.) *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2017: XI. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, 65–75.
- Gaal Péter (2017c): Online-szótár-használat a szombathelyi ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban: Négy interjú tapasztalatai. In Hajba Renáta – Tóth, Péter (szerk.) *A véges végtelen: Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára*. Szombathely: Savaria University Press, 71–78.
- Gaal Péter 2020. Egyetemi hallgatók szótárhasználati szokásai – szlovéniai esettanulmány. In Fóris Ágota – Bölcskei Andrea – M. Pintér Tibor – Szoatak, Szilvia – Tamás, Dóra Mária (szerk.) *Nyelv, kultúra, identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben : I. Terminológia,*

- lexikográfia, fordítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó, https://mersz.hu/hivatkozas/nyki1tlf_63-https://mersz.hu/hivatkozas/nyki1tlf_70.
- Gonda Zsuzsa (2009): A szótárhasználati kompetencia elsajátítása és fejlesztése. *Anyanyelv-pedagógia*, 2/2 <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=160>
- Hartmann, R. R. K. (1999, szerk.): *Dictionaries in Language Learning*. Berlin: Free University/FLC/TNP.
- Holló Dorottya – Kontráné Hegybíró Edit – Tímár Eszter (1996): *A krétától a videóig*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Jakubowski, M. (2001): *The use of dictionaries by high school learners: The place of the monolingual and bilingual dictionary in the learning process*. Szakdolgozat, Adam Mickiewicz University.
- Kontra Miklós (1997): Szótárhasználók a magyar szótárírás aranykorában. In Kiss Gábor–Zaicz Gábor (szerk.) *Szavak – Nevek – Szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete, 228–232.
- Kosem, I. – Lew, R. – Müller-Spitzer, C. – Ribeiro Silveira, M. – Wolfer, S. (2018): The image of the monolingual dictionary across Europe. Results of the European survey of dictionary use and culture. *International Journal of Lexicography*, 32/1, 92–114.
- Lew, R. (2004): *Which dictionary for whom? Receptive use of bilingual, monolingual and semi-bilingual dictionaries by Polish learners of English*. Poznan: Motivex. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/655/1/Lew_2004_book.pdf
- Lew, R. – De Schryver, G.-M. (2014): Dictionary users in the digital revolution. *International Journal of Lexicography*, 27/4, 341–359.
- Magay, Tamás (2000): Teaching Lexicography. In Heid, U. – Evert, S. – Lehmann, E. – Rohrer, Ch. (eds.) *Proceedings of the Ninth EURALEX International Congress, EURALEX 2000*. Universität Stuttgart, Stuttgart, 443–451.
- Magay Tamás (2006): Tanulói szótárak múlt és jelen. In Magay Tamás (szerk.) *Szótárak és használók. Lexikográfiai füzetek 2*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 57–94.
- Magay Tamás (2011): *A magyar szótárírodalom bibliográfiája. Lexikográfiai füzetek 1*. (második, javított és bővített kiadás). Budapest: Akadémiai kiadó.
- Márkus Katalin – Szöllősy Éva (2006): Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól. In Magay Tamás (szerk.) *Szótárak és használók. Lexikográfiai füzetek 2*. Akadémiai Kiadó: Budapest, 95–116.
- Müller-Spitzer, C. (2013): Contexts of Dictionary Use. In Kosem, I. – Kallas, J – Gantar, P – Krek, S. – Langemets, M. – Tuulik, M. (eds.) *Electronic Lexicography in the 21st Century: Thinking Outside the Paper. Proceedings of the eLex 2013 Conference*, 17–19 October 2013, Tallinn, Estonia. Ljubljana/Tallinn: Trojina, Institute for Applied Slovene Studies/Eesti Keele Instituut, 1–15.
- Müller-Spitzer, C. – Kopenig, A. (2014): Online Dictionaries: Expectations and Demands. In Müller-Spitzer, C. (eds.) *Using Online Dictionaries. (Lexicographica Series Maior 145.)*. Berlin: Walter de Gruyter, 143–188.
- M. Pintér Tibor (2019): Digitális kompetenciák a felsőoktatásban. *Modern Nyelvoktatás*, 25/1, 47–59.
- Nesi, H. – Hail, R. (2002): A Study of dictionary use by international students at a British university. *International Journal of Lexicography*, 15/4, 277–305.
- P. Márkus Katalin (2018): Szótárhasználati munkafüzetek az oktatásban – Gyerekszótárak. *Gyermeknevelés*, 6/3, 123–134.
- P. Márkus Katalin (2019a): Szótárak – Kezdetektől napjainkig. In Furkó Péter – Szathmári Éva (szerk.) *Népszerű tudomány, tudománynépszerűsítés*. Budapest: KRE – L'Harmattan Kiadó, 146–155.
- P. Márkus Katalin (2019b): Szótárhasználati munkafüzetek az oktatásban – használatban a Tanulószó-tárak. *Modern Nyelvoktatás*, 25/2, 42–62.
- P. Márkus Katalin (2020a): *Szótárhasználati munkafüzet – Angol tanulószótár*. Szeged: Maxim Könyvkiadó.

- P. Márkus Katalin (2020b): *Szótárhasználati munkafüzet – Angol gyerekszótár*. Szeged: Maxim Könyvkiadó.
- P. Márkus Katalin (2020c): A lexikográfia oktatásának lehetőségei a felsőoktatásban. In M. Pintér Tibor – P. Márkus Katalin (szerk.) *Az ige vonzásában: Lexikográfiai, fordítástudományi tanulmányok és köszöntők Magay Tamás 90. születésnapjára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 53–63.
- P. Márkus Katalin (2020d): A szótárhasználat jelene és jövője a közoktatásban – a nyelvoktatást szabályozó dokumentumok és segédanyagok tükrében. *Modern Nyelvoktatás*, 26/1–2, 59–79.
- Quirk, R. (1973): The social impact of dictionaries in the UK. In McDavid, R. – Docket, A. (eds.) *Lexicography in English*. New York: Annals of the New York Academy of Sciences 211, 76–88.
- Reder Anna (2016): Wörterbücher und digitale Tools als Ratgeber bei der Kollokatorsuche. *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung*, 58/2016, 18–30. http://www.vcp-landau.de/fileadmin/user_upload/bzf/Hefte/bzf_2016_58.pdf
- Svensén, B. (2009): *A Handbook of Lexicography. The Theory and Practice of Dictionary-Making*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, A. – Chan, A. (1994): Pocket electronic dictionaries and their use. In Martin, W. – Meijs, W. – Moerland, M. – ten Pas, E. – van Sterkenburg, P. – Vossen, P. (eds.) *Proceedings of the 6th Euralex International Congress*. Amsterdam: Euralex, 598–605. Available online at http://euralex.org/wp-content/themes/euralex/proceedings/Euralex%201994/67_Euralex_Andrew%20Taylor%20and%20Adelaide%20Chan%20-%20Pocket%20Electronic%20Dictionaries%20and%20their%20Use.pdf
- Tomaszczyk, J. (1979): Dictionaries: users and uses. *Glottodidactica*, 12, 103–119.
- Tóth Ágoston – P. Márkus Katalin – Pődör Dóra (megj. alatt): *Lexikográfia és szótárdidaktika az angoltanárképzésben – helyzetkép*.